

İÇİNDEKİLER

12

Bir Hikâye Anlatıcısıyla Tanışmak:
Burak Kaçı ve Öteki'nin Hikâyeleri

23

Dün, Bugün ve Yarın
Türkiye'de HIV+ Olmak

DOSYA

Esenlik

Şiddetsizlik Çalışmaları Bağlamında Örgütsel Esenlik
Elmas //30

Örgütsel Esenliğe Dair:
"Tam da şu an bunu konuşmak gerekiyor"
Röportaj: Umut Güven //33

Mücadelenin Esenliği
Gülner Elçik //38

Hukuki ve Psiko-Sosyal Desteğin Esenliğe Etkileri //42

Bakım Odaklı İş Yerleri:
Kapsayıcı, Çeşitli ve Güvenli Çalışma Alanları Yaratmak
Röportaj: Umut Güven //47

Birliktelik ve Farkındalıkla
İntersekslerin Esenliği Mümkün
Belgin Günay //53

Kadınlık Ringi
Papatya //3

Cinsel Kimliğin Yeniden İnşası Bağlamında
Paramparça Romanı
Hulusi Çakmak //7

Uzanan Bedenler Arasında Seyre Daldığımız İşler:
Bedenler arasında izlenim düşü
Enes Çelenay //9

Bir Hikâye Anlatıcısıyla Tanışmak:
Burak Kaçı ve Öteki'nin Hikâyeleri
Röportaj: Umut Güven //12

"Sen de okyanus tabanının yaptığı gibi yap": Erin
Johnson ile söyleşi
Kevser Güler //16

Gündem Köşesi //21

Dün, Bugün ve Yarın Türkiye'de HIV+ Olmak
Oğuzhan Nuh //23

30 Şiddetsizlik Çalışmaları
Bağlamında Örgütsel Esenlik

42 Hukuki ve Psiko-Sosyal Desteğin
Esenliğe Etkileri

MÜCADELENİN ESENLİĞİ

Gölnur Elçik

Politikada İyilik Hali

politikadaiyilikhali@gmail.com

Haffner *Bir Alman'ın Hikayesi* isimli kitabında Almanya'da faşizmin yükseldiğı atmosferi “şenlikli cinnet” olarak ifade eder: “Bu kadar açık şekilde mutluluk veren ve böyle sıra dışı sarhoşluklar bahşeden bir fenomenin vahim ve tehlikeli bir yönü olabileceğini fark edememiştik Bu sel, kendisine kapılmaya teşne herkese görölmemiş hisler bahşederken, dışarıda kalanları bir sıkıntı ve yalnızlık vakumunda neredeyse boğuyordu....”¹

Yani faşizm, her yeri kaplayan banallğine rağmen, coşkudan arındırılmış bir ideoloji değildir. Türkiye’de Ak Parti’nin yükselişiyile birlikte de büyük ölçüde şahit olduğumuz bu coşku, otoriter neoliberal rejimlerin yönetsel açıdan “duygulanımsal iktidarlar” olarak tanımlanmasının sebeplerinden biridir. Bu rejimler siyasi starlarla halk arasında debisi yüksek bir duygu seli yaratırlar. Bellirli bir duygusal iklimin inşası, siyasetin en büyük hedefidir.

Bu rejimleri ortadan kaldırma iddiasını taşıyan politik hareketlerimizin ise çoğunlukla soğuk ve ahlakçı bir ciddiyet talep ettiğini fark etmişizdir. Duyguların kadınsılaştırılarak küçümsendiğı bir rasyonaliteye dayanan mücadele biçimi ne kadar radikal bir politik pespektifiniz olduğunun cetvelidir. Bunun karşısında ise, duyguların ve bireyselliğın önemini hatırlatan mücadelelerimizin de azımsanmayacak ölçüde duygusal fetişizme savrulduğunu görürüz. En önemli metodolojik iddiası “ikilikleri aşmak” olan feminist ve queer akımlarda kimi zaman, tepkisel bir pozisyon alarak, “nasıl hissedildiğini” bir sorunun politik karakterini analiz etmede tek belirleyici haline getirdiğini görürüz. Bu iki temel sorun, Türkiye’de tüm toplumsal muhalefetin kişilerin politika içinde varoluş koşullarını, birlikte üretme ve sorun çözme pratiklerini, eleştiri kabiliyetini, yoldaşlığını, örgütsel siyasetini; yani esenliğini önemli ölçüde etkiler.

Politik Rejimler İyilik Halimizi Nasıl Etkiliyor?

¹ Sebastian Haffner, *Bir Alman'ın Hikayesi*, Çev: Hulki Aktunç, birinci basım, İstanbul: İletişim, 2018, s. 21, 20

Esenlik *well-being* kavramının karşılığı olarak kullanılıyor. Biz Politikada İyilik Hali (<https://politikadaiyilikhali.org/>) ekibi olarak bu kavramın yanı sıra, görece aşına olduğumuz bir kavram olduğunu düşündüğümüzden “iyilik hali” ifadesini yaygınlaştırıyoruz. Politikada iyilik hali kavramsallaştırması ise, bugün yaygın bir biçimde tanık olduğumuz, iyilik halini iyi hissetme ve bireyin iyilik hali ile sınırlayan *well-being* perspektifine eleştiri içeriyor. Çünkü iyilik hali bireysel, örgütsel, sosyal düzlemlerde tanımlanmakla birlikte, bu düzlemler birbirinden kopuk alan ve koşulları değil, bu alanların iç içe geçmişliğini ifade eder. Yapılan çalışmalar otoriter rejimlerde iyilik halini mümkün kılabilecek ekonomik, sosyal ve politik koşulların otoriter yönetimleri destekleyenler için bile söz konusu olmadığını gösteriyor. Nitekim yaptığımız *Türkiye’de Vatandaşların İyilik Hali* başlıklı araştırmada da Türkiye vatandaşlarının yüzde 87’si umudunu yitirmiş olduğunu ifade etti ve yine buna yakın bir oranda kendini depresyonda olarak tanımladı.² Yani depresyon ve umutsuzluğun ülke düzeyinde dramatik bir artış gösterdiği bir durumla karşı karşıyayız.³ Ekonomik ve sosyal eşitsizliğin artması da depresyonun artmasının en önemli nedenlerinden biridir. Depresyonun en önemli etkilerinden biri gerçeklik kaybıdır. Yani iyilik halinin toplumsal çöküşü, siyasal eğilim ve tepkileri etkiler. Hari’ye göre depresyon bir nevi sınırlanmış bilinçtir, insanın gözü sadece çektiği acı, aldığı darbe ve başarısızlıklarını görür.⁴ Zaman algısı birkaç günle sınırlanır, daralır. Depresyon içindeki kişiler ve toplumlar ne yapabileceklerini düşünemez olur, kendi potansiyellerine yabancılaşır. Hari depresyonu bir hastalık değil, anormal hayat deneyimlerine verilen bir yanıt olarak tanımlar. Otoriter neoliberal rejimlerde iyilik haline yönelik saldırının belirleyici özelliği, bu saldırının rejimin yapısal bir özelliği olması nedeniyle, durumun sürekliliğidir. “Stres ve kötü olaylar uzun süre devam ettiğinde ise ‘genelleşen umutsuzluk’ durumu belirir.”⁵ Bireysel hayatlarımızda bize kötü gelen şeyleri tahlil etmek görece kolaydır, ancak iyilik halinin toplumsal yıkımının müsebbiplerini işaret etmek o kadar değil. Bu belirsizlik de kişilerin kendilerini suçlamalarını pekiştiren bir başka sorun olarak karşımıza çıkar. Böyle bir toplumda insanları birbirine bağlayan bağ, umutsuzluk olur. Kutuplaşma toplumsal ilişkilerde belirleyici bir hattır. Özellikle müştereklerin ortadan kalkması, herhangi bir ücret ödemedi buluşabileceğimiz ortak toplumsal alanlarımızın azalması ve bu alanların zımni olarak erkeklere ve ailelere tahsis, farklı bağlar geliştirme, toplumsal ilişki kalıplarımızın dışına

² https://politikadaiyilikhali.org/tr_tr/politikada-iyilik-hali-rehberi/

³ Bu konuda ülkeler arası karşılaştırmalar için Gallup verilerine bakılabilir.

⁴ Johann Hari, *Kaybolan Bağlar: Depresyonun Gerçek Nedenleri ve Beklenmedik Çözümler*, Çev: Barış Engin Aksoy, İstanbul: Metis, 2019.

⁵ Trill’den akt. Hari, s. 70.

salınma imkanlarını da ortadan kaldırır. İnsanların dostunun ya da destekleyici bir partnerinin olmadığı durumlarda depresyona girme ihtimali yüzde 75 artıyor.⁶ Aynı şeyi güvenli politik çevre açısından da düşünebiliriz. Başınıza bir şey geldiğinde risklerle bir başınızaysanız, sizi koruyan güçlü bir kamusal sistem yoksa, bu da depresyon riskini artırır. Agah Aydın, bir konuşmasında bu durumu deprem örneği üzerinden özetler. Toplumlari strese sokan deprem değil, depremin sonuçları karşısında sizi korumakla yükümlü kurum ve kişilere güvensizliktir, der. Bu nedenle otoriter neoliberal rejimler iyilik halinin perspektifinden yabancılaşma ve güven-ce-sizliğin topumsal düzeyde örgütlendiği rejimler olarak tanımlanabilir; kişileri ve toplumları kendine ve birbirine yabancılaştıracı. Güçsüzleştirme bir örgütlenmede de, bir ülkede de otoriter neoliberal bir yönetim perspektifini inşa etmenin birincil koşuludur. Gücünden koparılmak kişileri ve toplumları baskınlık iddiası yüksek olarak kişilere, formal ya da informal (patriyarkal ilişki biçimleri) kurumlara yönlendirir. Bu nedenle, hem travma ile sınırlı olmayan bir politik güçlenme perspektifi, hem de otoriter neoliberalizme karşı mücadele ve sosyal devletin savunusu, hangi düzlemde olursa olsun, kişilerin, örgütlerin ve toplumların iyilik halinin kalbinde yer alır.

İyilik-hallerimizi çiğneyip geçen bu rejimlerin en önemli ortak karakteri mücadelenin maskülenleşmesidir. İyi politikacı, iyi vatandaş, doğru politik mücadeleye ilişkin ölçütlerin hegemonik erkekliğin değer ve çıkarları etrafında örgütlendiğini görürüz. Buna paralel olarak adı konmayan bir ahlakçılık genişler. Siyaset çeşitlilikle ilgili tüm hatlarını kaybeder, kazanılması gereken (gri seçmen) Türkiye'nin standartlarını temsil ettiği düşünölen Türk, muhafazakâr, 'okumamış' seçmen olur. LGBTI+lar politik muhalefet açısından da sol muhalefetin örgütleyicilik gücünü kıran bir riskten ibaret olur böylelikle.

Mücadelelerimizin Hali Vakti Yerinde Mi?

Burada sol muhalefet, özelde feminist ve LGBTI+ mücadele için asıl zorlu patika, karşı durduğu bu siyasete kendi örgütsel siyasetinde, yoldaşlar arası ilişkilerde, topluma bakışında ne kadar mesafeli olabildiği. Bu noktada örgütlerimizde kendi kutsallarımızın oluştuğunu fark ediyoruzdur. Formal siyasette hedef olmamıza sebep olan şeyler, bir örgütlenme kutsallık kaynağı da olabilir. Örneğin, size neden üstlendiğiniz sorumluluğu yerine getirmediğiniz sorulduğunda (ki çoğunlukla bunu sormak bile hali hazırda bir hiyerarşi iddiası olarak algılanıyor), bunu hiyerarşi

⁶ Ibid, s. 69.

olarak özetlemek, sorunun üzerine kutsallık örtüsü serer. Birinin yaptığımız bir şey karşısındaki eleştirel tutumunu erillik olarak görmek de benzerdir. Ya da kimileri kimi zaman kolektif çalışmayı değil de bireysel bir çalışmaya ihtiyaç duyabilir, bu o kişinin daha az politik olduğu anlamına gelmez. Bir tür “güçsüz demokrasi” olarak özetleyeceğim bir ideal aktivist algısının belirlediğini görürüz. Güce işaret eden her şey otorite olarak algılanır. Hiyerarşinin tanımlanmasında emek belirleyici değildir; sürekli olarak birinin üzerine sorumluluğunuzu bırakmak sorun olmaz ancak bununla ilgili eleştiri yapmak hiyerarşik algılanabilir. Genel olarak hiyerarşi, eril, yataylık, travma vb pek çok kavramın ilişkisel olarak belirlendiğini, sadece o anda kişinin ihtiyacına göre şekillendiğini görürüz. Bu sorunlar örgütlenmelerde iyilik halimizi etkileyen; kendimizi ve birbirimizi güçlendirebildiğimiz, yıkıcı ya da alaycılıktan uzak eleştiri sayesinde birbirimizi tanıyabildiğimiz ve olumsuzlukları yüklenilme kapasitemizi⁷ artırdığımız bir zemini ortadan kaldıran sorunlardan birkaçı.

Otoriteriyazmin en önemli etkilerinden biri bu ülkelerde iyilik halinin travma odaklı bir hal alması ve meditasyon gibi ruhsal ve zihinsel güçlenme olanaklarının stresle başa çıkma aracı haline dönüşmesidir. Yanı sıra, neoliberal perspektifin etkisiyle güçlenme, bağımsızlık olarak özetlenir. Güçlenmenin bir ayağının, özellikle ibneler, translar, biseksüeller ve kadınlar gibi büyük ölçüde ekonomik ve sosyal güçlenme kaynaklarından yoksun bırakılmış olanlar açısından, otoriter güç kaynaklarından bağımsız olabilmekle doğrudan bir ilişkisi var kuşkusuz. Ancak diğer bir ayağı da, en berrak örneklerinden birini Amerika’da LGBTI+ hareketinin AIDS politikaları karşısında ördüğü ACT-UP mücadelesinde gördüğümüz gibi, karşılıklı bağımlılığımızı tanımaktan geçiyor. Brinkmann bu noktada karşılıklı bağımlılığa açık bir yaşamda güçten arınmışlık diye bir şey olmadığını; tam tersine, karşınızdakinin iyiliği için güç uygulama talebi olduğunu hatırlatıyor.⁸ Yani kendimiz ve birbirimiz için güçlenmenin önemini bu karşılıklı bağımlılık içinde kavrayabiliyoruz.

⁷ Cemal Dindar: İyilik halinin ön koşulu olumsuz olanı da yüklenilme kapasitesidir, Politikada İyilik Hali “Otoriter rejimlerde İyi Hissetme ve Kolektif İyileşme” paneli, <https://www.youtube.com/watch?v=Vu1spH7g4yU&t=11s> , 21.10.2021

⁸ Svend Brinkmann, Hayata Nereden Bakmalıyız?, Çev: Mercan Yurdakuler, birinci basım, İstanbul: İletişim, 2018, s. 89.

Politik iyilik hali, hem neşe ile mutluluk arasındaki farkı, hem de umut ve iyimserlik arasındaki farkı önümüze koyar. bergman ve Montgomery *Neşeli Militanlık* isimli kitaplarında neşe ile mutluluk arasındaki farkı şöyle özetler: “Neşeli dönüşüm İmparatorluk’un zihni donuklaştırıcı etkisini ortadan kaldırırken, mutluluk bir boyun eğdirme amacıdır.”⁹ Neşe, olumsuz koşulları olumlu algılama çağrısı olan mutluluğun tersine; eyleyebilme gücünü, eylemlilik içinde düşebilme, harekete geçebilme motivasyonun artırır. Bu yine bizi, Cemal Dindar’ın olumsuzluğu yüklenebilme kapasitesi dediği noktaya taşır; iyilik hali sadece iyi hisler içinde olma hali olmadığı gibi bazen kötü hisler, anlar içinden süzölmek ve sağlıklı zorlanmalar iyilik halimiz için ihtiyaç olabilir. Fakat bunun da önkoşulu, daha önce vurguladığım gibi, kendimizi güvende hissettiğimiz ilişkiler ağı içinde olabilmektir, yargılanmayacağımızı bildiğimizde kötü koşullar konuşulabilir, taşınabilir, dönüştürülebilir hale gelir. Ancak yargılanmamak demek, eleştirilmemek anlamına gelmez. Tersine, yıkıcı olmayan bir eleştiri, bir dayanışma ilişkisidir. O halde biz, örgütlenmelerimizde birinin lafınız cımbızla çekmeden, lafı gediğine oturtmadan, alay etmeden, kişiyi bir anda AKP vs figürlere benzetmeden eleştiri yapabiliyor muyuz? Kendi duygularımızın, tutumlarımızın eleştirilebilir olacağını kabul ediyor muyuz? Politika ortak düşünmeyi öğrenmektir de. Kendi ihtiyaçlarımızı gözetiyor ve bu ihtiyaçları örgütsel ihtiyaçlarımızla birlikte değerlendirebiliyor muyuz? Ortak hareket etmeyi kendi doğru bulduklarımızın daha geniş bir grup tarafından benimsenmesi olarak mı; herkesin “evet” dediği değil, “hayır” demeyeceği şeylerde buluşması olarak mı görüyoruz? Örgütlenmelerimizde zihinsel, bedensel ve ruhsal güçlenmeyi sürekli kılacak örgütsel mekanizmalar var mı? Yoksa, hep birlikte nasıl bir adım atabiliriz? Nazlı Mayuk, *Lubunyalar İçin Dayanıklılık Geliştirme Rehberi*’nde¹⁰ dayanıklılık, dirayet, esneklik ve direnç kavramlarını önümüze koyuyor. Kişisel, örgütsel ve toplumsal düzeyde bu dört ayak, güçlenmemizin de ana hatlarını oluşturuyor. Politik mücadele içinde, hayatta başka hiçbir deneyimle öğrenemeyeceğimiz bir dayanışmayı öğreniriz. Ancak yoldaşlık da tüm diğer ilişki biçimleri gibi durum değil süreçtir. Bazen iş paylaşımı gibi son derece teknik görünen süreçler, ya da nezaket gibi gündelik hayatın incelikleri, yoldaşlığın beslendiği önemli kaynaklar olabilir. Haffner, kitabının son bölümünde Nazi yoldaşlığı olarak kameradlığı bir müptezellik, zehir saçan

⁹ carla bergman ve Nick Montgomery, *Neşeli Militanlık*, Çev: Gülnur Elçik, İstanbul: İletişim Yayınları, 2022

¹⁰ Nazlı Mayuk, *Lubunyalar İçin Dayanıklılık Geliştirme Rehberi*, 2020, <https://kaosgl.org/haber/lubunyalar-icin-dayaniklilik-gelistirme-rehberi-soylesisi-boysan-in-evi-nde>

bir mutluluk olarak anlatır; yoldaşlık başlı başına iyi ya da kötü değildir, onu nasıl kurgulayacağımız bize bağlıdır.

Mücadelenin esenliği, hayatımızı ve örgütlenmelerimizi yaşamaya değer kılacak şeylerle güzelleştirmekten geçiyor. Bu hem zihinsel güçlenme (entelektüel olarak güçlenme, birlikte değerlendirme, eleştiri kabiliyetimizi artırma vs), hem duygusal güçlenme (sağlıklı zorlanma, duygularını açıklıkla ifade edebilme ve tartışabilme vs), hem de bedensel güçlenmeyi gerektiriyor. Sürekli hedef alındığımız bir siyasi rejim altında yaşamamanın ruhsal ve zihinsel olduğu kadar bedensel etkileri de var. Bu konuda yapılmış kapsamlı bir çalışmak yok ama hem aktivistlerin iyilik haliyle ilgili olarak hazırladığımız rapordan, hem de verdiğimiz eğitimlerden uykusuzluk, nefes darlığı, çene sıkma, boyun tutulması gibi sorunların neredeyse siyasal sağlık sorunlarına dönüştüğünü söyleyebilirim. Kimimiz biraz nefes alabilmek için gündemden ya da örgütlenmelerden uzaklaşma ihtiyacı duyuyor, bu sefer de bazen derin bir yalnızlık içinde kalıyoruz. Örgütlenmelerimizi bakım temelli bir biçimde dönüştürebilmek, hem böyle bir siyasal rejimdeki nefes alanlarımızı kaybetmemek, hem de politika içinde güçlenme olanaklarını yaratabilmek açısından büyük önem taşıyor. Audre Lorde, bu rejimlerin varlığına katlanamadığı bizlerin radikal özbakımının devrimci niteliğine dikkat çekiyor.¹¹ Çünkü ne demişti lubunyalılar? Her adımımız onur yürüyüşü!

Feminist hareket ve LGBTI+ hareket, kadınların ve LGBTI+ların hakları için mücadelenin ötesinde sol ve anarşist örgütlenmelerde siyaset ve örgütlenme biçimlerine ilişkin kilit müdahalelerde bulundu ve ilham kaynağı oldu. Özellikle LGBTI+ mücadele, güçlenmenin sağladığı en önemli zeminin, acının içinde hareket edebilme kabiliyetinin en güzel örneği oldu. En keskin, en yaralayıcı deneyimlerin yastan ve ciddiyetten örülü olmadığını, birbirine zıt görünen duyguları birlikte yaşayabilme gücünü gösterdi. Feminizmden cesaretin korkmamak değil, korkumuzu taşıyarak yürüyebilmek olduğunu öğrendik, korkumuzdan korkmamayı öğrendik. Bu deneyimleri hatırlama ve diğer toplumsal hareketlerle birlikte beslemeye ihtiyacımız var. İyilik halimizi muhafaza edebilmek adına otoriter neoliberalizme karşı adımlarımızı, hem feminist ve queer

¹¹ Andre Spicer, 'Self-care': how a radical feminist idea was stripped of politics for the mass market, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/aug/21/self-care-radical-feminist-idea-mass-market>, 21.09.2019.

hareketler arasındaki mesafeyi daraltarak, hem de toplumsal hareketlerin kendi içindeki izolasyonuna itiraz ederek artıracğız. Queer sarsıntı olarak ifade ettiğim, politikanın da güvenli alanlarından, söylemlerinden, kutsallarından uzaklaşmaya; kendimizi hep birlikte yoldaşlıkla sarsmaya ve sarmaya ihtiyacımız var.

Yaşadığımız depremin tek belirleyici olmaması, deprem gibi sarsıcı deneyimlerin belirleyiciliğinin inşa edilen dayanışma ortamı içerisinde şekilleniyor olması, politik mücadeleler içinde örgütlü olan, daha iyi bir dünya umudunda birleşen bizlerin en güçlü noktasıdır da. Yaşadığımız şeye maruz kalmama, onu yorumlama gücümüz vardır bizim. Tecavüzü, tehdidi, yoksulluğu ortadan kaldırmaya olan inancımız, önce mücadeleyle kazandığımız bu yorumlama gücünden gelir. Eaglaton'un iyimser olmayan umudunun¹² ya da Bloch'un militan iyimserliğinin¹³ iyi hissetmeye ve yakın geleceğe ilişkin olumlu beklentilere dayanan bir düşünme pratiğinden ayrıldığı nokta da burasıdır. Mevcut koşulların yıkıcı gerçekliğini kavrayarak ve yakın geleceğe ilişkin karamsar bir beklenti içindeyken dahi umut beslenilebilir mi? Neşeli bir militanlık, yapabilirsek eğer, bize bunun mümkün olduğunu öğretiyor.

¹² Terry Eaglaton, İyimser Olmayan Umut, Çev: Emine Ayhan, İstanbul: Ayrıntı, 2017.

¹³ Ernst Bloch, Umut İlkesi 1 ve 2, Çev: Tanıl Bora, İstanbul: İletişim, 2020.